

Sygn. akt II UK 352/09

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 13 maja 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Roman Kuczyński (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski (sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

w sprawie z wniosku G. S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 13 maja 2010 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 7 lipca 2009 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Wyrokiem z 17 marca 2009 r. Sąd Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w L. oddalił odwołanie wnioskodawczynie G. S. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z 5 grudnia 2008 r. odmawiającej przyznania wnioskodawczynie prawa do emerytury nauczycielskiej.

Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawczynie urodziła się 9 marca 1960 r., udokumentowała następujące (uznane przez organ rentowy), okresy składkowe i nieskładkowe: od 1 września 1981 r. do 31 sierpnia 1982 r. w Urzędzie Gminy w L., od 1 września 1982 r. do 31 sierpnia 1994 r. w Szkole Podstawowej w R., od 1 września 1994 r. do 31 sierpnia 1999 r. w Szkole Podstawowej Nr 1 w Ś. oraz od 1 września 1999 r. do dnia orzekania w Gimnazjum Publicznym w Ś. Na 26 listopada 2008 r. wnioskodawczynie udowodniła okres ubezpieczenia: 27 lat, 3 miesięcy i 2 dni okresów składkowych i nieskładkowych. Organ rentowy nie uznał pracy wnioskodawczynie w gospodarstwie rolnym w okresie od 9 marca 1976 r. do 31 sierpnia 1981 r. Ustalono również, że wnioskodawczynie po ukończeniu szkoły podstawowej w 1975 r. podjęła naukę w Liceum Ogólnokształcącym w odległym o 16 km od miejsca zamieszkania T. Następnie, kontynuowała naukę w dwuletnim Studium Policealnym w W. W tym czasie, tj. od 9 marca 1960 r. do 6 sierpnia 1986 r. była zameldowana w S. Wnioskodawczynie zamieszkiwała w położonym w T. gospodarstwie rolnym o powierzchni 8,83 ha, które do 9 listopada 1979 r. użytkowali jej rodzice Z. i W. S. (od 10 listopada 1975 r. do 27 kwietnia 1995 r. właściciele tego gospodarstwa). Rodzice wnioskodawczynie dzierżawili ponadto jeszcze inne grunty orne. Wnioskodawczynie zamieszkiwała w gospodarstwie rolnym wraz z rodzicami, chorą babcią oraz do sierpnia 1973 r., a następnie od czerwca 1978 r. z bratem J. S. W okresie od września 1973 r. do czerwca 1978 r. zamieszkiwał on w internacie w W., gdzie uczęszczał do Technikum Rolniczego. Rodzice wnioskodawczynie nie pracowali zawodowo i utrzymywali się z pracy w gospodarstwie rolnym. Wnioskodawczynie przebywała poza gospodarstwem rolnym w godzinach od 6.00 do 16.00. Po powrocie ze szkoły pomagała w gospodarstwie rodziców. Wnioskodawczynie w chwili składania wniosku pozostawała w stosunku pracy (nie rozwiązała go).

Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie wnioskodawczynie nie zasługiwało na uwzględnienie z uwagi na niespełnienie przez nią przesłanek niezbędnych do nabycia prawa do emerytury nauczycielskiej. Nie udowodniono 30-letniego okresu ubezpieczenia oraz nie rozwiązano stosunku pracy.

Wyrok zaskarżyła apelacją wnioskodawczynie, zarzucając naruszenie: 1) art. 233 § 1 k.p.c. przez dowolną ocenę materiału dowodowego, 2) art. 233 § 1 k.p.c. w

związku z art. 328 § 2 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie i brak odniesienie się w uzasadnieniu do zeznań świadków, 3) art. 88 § 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. z 1997 r. nr 56, poz. 357 ze zm.) poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że przepis ten wymaga, aby nastąpiło rozwiązanie stosunku pracy.

Sąd Apelacyjny Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 7 lipca 2009 r. apelację oddalił. W uzasadnieniu podkreślił w szczególności, że prawo do emerytury nauczycielskiej w systemie zaopatrzenia emerytalnego jest świadczeniem odrębnym, opartym na szczególnych zasadach przewidzianych w art. 86-88 Karty Nauczyciela oraz w art. 32 i art. 46 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2004 r. nr 39, poz. 353 ze zm.).

Zgodnie z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, a nauczyciele szkół, placówek, zakładów specjalnych oraz zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich – dwudziestopięcioletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, mogą – po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy – przejść na emeryturę.

Z kolei zgodnie z art. 88 ust. 2a Karty Nauczyciela nauczyciele urodzeni po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r. zachowują prawo do emerytury, o której mowa w ust. 1, bez względu na wiek, jeżeli spełnili warunki do uzyskania emerytury określone w ust. 1 w ciągu dziesięciu lat od dnia wejścia w życie ustawy z o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy oraz nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na dochody budżetu państwa.

Przypomniano, że takie brzmienie wskazanym przepisom nadano nowelizacją art. 88 ust. 2a pkt 1 Karty Nauczyciela z 31 sierpnia 2007 r. Zmiana ta nie oznacza jednak zwolnienia nauczycieli urodzonych po 31 grudnia 1948 r. a przed 1 stycznia 1969 r. z obowiązku rozwiązania stosunku pracy.

Sąd podkreślił, że nauczyciele z tej grupy wiekowej mogą przejść na emeryturę nauczycielską po 1 stycznia 2009 r., jeżeli do 31 grudnia 2008 r. spełnią warunki stażowe, czyli do tej daty uzyskają 20-letni okres pracy nauczycielskiej i 30-letni okres składkowy i nieskładkowy. Mogą oni rozwiązać umowę po 1 stycznia 2009 r. Staż ogólny i nauczycielski uzyskany do końca 2008 r. przechodzi na następne lata jako prawo nabyte. Dla uzyskania prawa do emerytury z art. 88 Karty Nauczyciela nauczyciel musi jednak rozwiązać na swój wniosek stosunek pracy. Odmienna interpretacja omawianego przepisu powodowałaby nieusprawiedliwione zróżnicowanie sytuacji prawnej nauczycieli urodzonych przed i po 1 stycznia 1949 r.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że w niniejszej sprawie jedynie okoliczność nierozwiązanie przez wnioskodawczynię stosunku pracy uniemożliwia przyznanie jej prawa do wcześniejszej emerytury.

Niezależnie od tego uznano, że Sąd I instancji trafnie rozstrzygnął, iż zebrany w sprawie materiał dowodowy nie daje podstaw do uznania, że wnioskodawczyni w okresie uczęszczania do liceum ogólnokształcącego wykonywała pracę w gospodarstwie rolnym rodziców stale, codziennie i co najmniej w połowie pełnego wymiaru czasu pracy. Niewątpliwie zamieszkiwała ona w spornym okresie w gospodarstwie rolnym rodziców oraz wykonywała ona część prac gospodarskich. Wnioskodawczyni pomagała swoim rodzicom przy prowadzeniu gospodarstwa rolnego i nie można uznać, że okres ten mógłby być zaliczony do okresu zatrudnienia. Sama pomoc w gospodarstwie nie może być utożsamiana z wykonywaniem pracy.

Od wyroku wnioskodawczyni wniosła skargę kasacyjną. Zaskarżono wyrok w całości. Jako podstawę skargi kasacyjnej wskazano naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 382 k.p.c. poprzez: 1) nieustosunkowanie się w uzasadnieniu do pominięcia przez Sąd Okręgowy zeznań J. S., która zeznała, że wnioskodawczyni wracała ze szkoły autobusem, który wyjeżdżał z L. około godziny 13.40, 2) nieodniesienie się w uzasadnieniu do zarzutu nieuwzględnienia przez Sąd Okręgowy faktu, że w spornym okresie praca w gospodarstwach rolnych była głównie ręczna. Rodzina nie miała innego źródła utrzymania, praca na gospodarstwie była priorytetem dla

wszystkich członków rodziny, 3) nieustosunkowanie do przyjęcie przez Sąd Okręgowy za niewiarygodne zeznań świadka [...] oraz wnioskodawczynie w zakresie wymiaru pracy wnioskodawczynie na gospodarstwie, mimo że zeznania te były spójne, wzajemnie się uzupełniały, a J. S. jest dla wnioskodawczynie osoba obcą. Zeznania miały potwierdzić, że ubezpieczona świadczyła pracę stale w gospodarstwie rolnym w wymiarze wystarczającym do uwzględnienia tego okresu do celów emerytalnych, 4) nieustosunkowanie się w uzasadnieniu do tych zeznań świadków ([...]), w których podniesiono, że w spornym okresie żyła jedynie babcia wnioskodawczynie (była bardzo chora, umarła w 1980 r.). Z zeznań J. S. wynika, że po jego powrocie z internatu w 1978 r. pracował on w gospodarstwie jedynie z wnioskodawczynią. Zeznania te zostały całkowicie pominięte przez Sąd Okręgowy.

Zarzucono również naruszenie prawa materialnego poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, tj. art. 88 § 1 i art. 88 ust. 2 lit. a Karta Nauczyciela poprzez przyjęcie, że warunkiem koniecznym do uzyskania prawa do emerytury przez nauczycieli urodzonych po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r., jest także rozwiązanie stosunku pracy.

Jako okoliczność uzasadniającą przyjęcie skargi do rozpoznania wskazano na potrzebę wykładni przepisów prawnych wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, tj., art. 88 ust. 2 lit. a Karty Nauczyciela. Zdaniem skarżącej chodzi o ustalenie, czy warunkiem koniecznym do uzyskania prawa do emerytury przez nauczycieli urodzonych po 31 grudnia 1948 r. a przed 1 stycznia 1969 r. jest także rozwiązanie stosunku pracy.

Wniesiono o: 1) przyjęcie skargi do rozpoznania i rozpoznanie jej na rozprawie, 2) uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi II instancji do ponownego rozpoznania, 3) zasądzenie od organu rentowego na rzecz wnioskodawczynie kosztów postępowania kasacyjnego w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przypisanych.

Uzasadniając wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania, skarżąca przypomniała historię zmian art. 88 Karty Nauczyciela. Wskazując na wyrok Sąd Najwyższego z 20 listopada 2008 r., I UK 104/08, LEX nr 489009, w którym jak sama skarżąca podkreśliła, Sąd zajmował się podobnym zagadnieniem, obszernie przytoczyła fragmenty z uzasadnienia. Wskazano przede wszystkim te, gdzie

stwierdzono, że przyjęcie stanowiska o rezygnacji z warunku rozwiązania stosunku pracy w przypadku wcześniejszych emerytur nauczycieli znajduje pewne uzasadnienie w ogólnej tendencji prawodawcy do likwidacji wymagania rozwiązania odniesieniu do osób uprawnionych do tego rodzaju emerytur. Rozwiązanie stosunku pracy w przypadku nauczycieli miałyby być wymagane jedynie z punktu widzenia art. 103 ust. 2 lit. a ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Zmiana art. 88 ust. 2a Karty Nauczyciela wiązała się z koniecznością pilnego zapobieżenia masowemu składaniu wypowiedzi przez nauczycieli urodzonych po 31 grudnia 1948 r. a przed 1 stycznia 1969 r.

Następnie skarżąca zaznaczyła, że nie zgadza się z tezą cytowanego wyroku. („Nauczyciele urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. zachowują prawo do przejścia na emeryturę bez względu na wiek, jeżeli w ciągu 10 lat od wejścia w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych spełnią warunki określone w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, a warunek rozwiązania stosunku pracy po dniu 31 grudnia 2008 r.”).

W opinii skarżącej, celem nowelizacji Karta Nauczyciela, która weszła w życie 31 sierpnia 2007 r., było właśnie zróżnicowanie sytuacji prawnej nauczycieli urodzonych po 31 grudnia 1948 r. a przed 1 stycznia 1969 r. Co więcej, art. 88 ust. 2 lit. a Karty Nauczyciela jest przepisem szczególnym w stosunku do przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela. Przytoczono również tezę wyroku Sądu Najwyższego z 20 września 1999 r., II UKN 149/99, OSNP 2001, nr 2, poz. 46. („Nie można wymagać od nauczyciela, który w związku z ubieganiem się o emeryturę na podstawie art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela rozwiązał na swój wniosek stosunek pracy, a któremu organ rentowy odmówił świadczenia, aby biernie wyczekiwał na zakończenie postępowania sądowego, w obawie, iż ponowne podjęcie pracy w szkole uniemożliwi mu otrzymanie świadczenia”).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nie zasługuje na uwzględnienie. Zgodnie z orzecnictwem Sądu Najwyższego zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. może znaleźć uzasadnienie w

tych wyjątkowych sytuacjach, w których treść uzasadnienia orzeczenia sądu drugiej instancji uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania orzeczenia (zamiast wielu np. wyroki z: 20 lutego 2003, I CKN 65/01, LEX nr 78271; 18 marca 2003, IV CKN 1862/00, LEX nr 109420 i z 17 marca 2006, I CSK 63/05, LEX nr 179971). Skarżąca nie wykazała takiej wady uzasadnienia zaskarżonego wyroku a w ocenie Sądu Najwyższego, uzasadnienie umożliwia ocenę kasacyjną rozstrzygnięcia.

Skoro podstawa naruszenia przepisów postępowania okazała się nieuzasadniona, Sąd Najwyższy jest związany podstawą faktyczną zaskarżonego wyroku przy ocenie naruszenia prawa materialnego (art. 398¹³ § 1 k.p.c.).

W pierwszej kolejności należy podkreślić, że wykładnia w art. 88 ust. 2 lit. a Karty Nauczyciela w kontekście ustalenia, czy warunkiem koniecznym do uzyskania prawa do emerytury przez nauczycieli urodzonych po 31 grudnia 1948 r. a przed 1 stycznia 1969 r. jest także rozwiązanie stosunku pracy, była przedmiotem kilku orzeczeń Sądu Najwyższego.

W orzecznictwie zwracano uwagę na kwestie podniesioną w skardze, że zmiana konstrukcji przepisu (która weszła w życie 31 sierpnia 2007 r.), w której nie ma odwołania do „emerytury, o której mowa w ust. 1”, lecz nawiązuje się do „warunków do emerytury, określonych w ust. 1, z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy”, może rodzić istotną wątpliwość co do tego, czy ustawodawca całkowicie odstąpił od warunku rozwiązania przez tę grupę nauczycieli stosunku pracy, czy też mogą oni przejść na emeryturę po spełnieniu tego warunku, lecz bez czasowego ograniczenia jego wypełnienia przed dniem 31 grudnia 2008 r., jeżeli pozostałe warunki przewidziane w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela wypełnią przed tą datą (np. wyrok Sądu Najwyższego z 17 kwietnia 2009 r., I UK 308/08, niepubl.).

Ostatecznie opowiedziano się za drugim stanowiskiem (wyroki Sądu Najwyższego z 20 listopada 2008 r., I UK 104/08, LEX nr 489009, z 17 kwietnia 2009 r., I UK 308/08, niepubl., z 10 listopada 2009 r., II UK 109/09, niepubl., z 24 marca 2009 r., I UK 261/08, niepubl., z 11 sierpnia 2009 r., III UK 28/09, LEX nr 551884, postanowienie Sądu Najwyższego z 5 maja 2010, II UK 62/10, niepubl.), które skład rozpoznający niniejszą sprawę również podziela.

Należy przypomnieć najważniejsze argumenty przemawiające za takim poglądem. Po pierwsze, uzyskania przez nauczyciela statusu emeryta z mocy samego prawa z chwilą spełnienia warunku dotyczącego okresu zatrudnienia i pozostania w stosunku pracy nie jest uzasadnione. Art. 88 Karty Nauczyciela zakłada bowiem określoną procedurę przechodzenia na emeryturę. Nauczyciel nie staje się emerytem z mocy samego prawa, lecz na skutek własnego działania, przez wyrażenie woli przejścia emeryturę w postaci wniosku do właściwego organu oraz rozwiązanie stosunku pracy. Art. 88 ust. 1 wyraża tę zasadę wystarczająco jasno. Chodzi o określenie, że nauczyciele, jeżeli mają wymagany okres zatrudnienia, to „mogą – po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy – przejść na emeryturę”. Z takiego określenia nie wynika możliwość uzyskania prawa do emerytury z tytułu wypełnienia wyłącznie warunku stażu.

Po drugie, za przyjętym stanowiskiem przemawia również, wbrew temu co podniesiono w skardze, uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Karta Nauczyciela (druk Nr 1929 z dnia 4 lipca 2007 r.). Zaproponowana zmiana Karty Nauczyciela miała na celu umożliwienie nauczycielom, którzy spełnią warunki dla przejścia na wcześniejszą emeryturę jej uzyskanie, niezależnie od terminu złożenia wniosku o rozwiązanie stosunku pracy.

Po trzecie wreszcie, wykładni art. 88 ust. 2 lit. a Karty Nauczyciela, także w brzmieniu nadanym od dnia 31 sierpnia 2007 r., nie można dokonywać w oderwaniu od art. 88 ust. 1, i interpretować w sposób prowadzący do zróżnicowania zasad przechodzenia na emeryturę nauczycieli wyłącznie według kryterium daty urodzenia.

Skoro wnioskodawczyni nie rozwiązała stosunku pracy, nie mogła nabyć prawa do wcześniejszej emerytury.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzeczono jak w sentencji wyroku.